

VILNIETĖS SCENOS MENININKĖS: (KODĖL) PAMIRŠTOS XIX a. ŽVAIGŽDĖS

Vida Bakutyte

LIETUVOS KULTŪROS TYRIMŲ INSTITUTAS

Saltoniškių g. 58, LT-08105 Vilnius

v.bakutyte@gmail.com

Straipsnio objektas – mažai tyrinėtos (ar visai netyrinėtos) žymių XIX a. vilniečių scenos menininkių kūrybinės biografijos. Nors „vilniečio“ sąvoka gali būti taikoma ne tik Vilniuje gimusiems, bet ir ilgiau jame gyvenusiems bei dirbusiems menininkams, straipsnio apimtis lemia pasirinkimą: jame apsiribota kelių Vilniuje gimusių aktorių ir dainininkių kūrybinės veiklos analize. Įvertinus esamus fragmentiškus duomenis istoriografijoje bei pasitelkus turimus naujus faktus, čia pateikiami keturių būdingų savo laikmečio kūrybinių portretų štrichai: Marcjannos Korwell-Morawskos, Izabellos Górskos, Annos Ksaweros Deybel, Marios Ciechanowicz-Salvini. Publikacijos tikslas – aktualizuoti Lietuvoje ir už jos ribų išgarsėjusių vilniečių moterų pasiektų laimėjimų reikšmingumą. Tema išskleidžiama naudojant analitinį-kritinį, hipotezės bei loginės analizės metodus.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: Vilnius, XIX a., aktorė, dainininkė, teatras, muzika.

Nemažai XIX a. vilniečių moterų savo likimus susiejo su aktorės ar dainininkės profesija. Šis istorinis tarpnis buvo scenos meno demokratėjimo, profesionalėjimo pradžios ir spartaus jo augimo, aktorių socialinio luomo kūrimosi metas. Ne viena Vilniuje gimusi scenos menininkė išgarsėjo ne tik Lietuvoje, bet ir visoje Rusijos imperijoje ar net pasaulyje, tačiau visuotinėje muzikos ir teatro istorijoje jų biografijos atspindėtos labai fragmentiškai, o daugelio ir visai užmirštos ar minimos vien sensacingai tendencingame kitų žymių žmonių biografijų kontekste.

Viena pirmųjų sėkmingą teatrinę karjerą padariusi vilnietė buvo Marcjanna (Marianna) Korwell-

Morawska (apie 1765–1823). Būsimoji aktorė, kurios talentas geriausiai atsiskleidė kuriant pagrindinius vaidmenis tragedijose, gimė turtingoje vilniečių Korwellų šeimoje. Pasak amžininkų, buvo labai graži ir puikiai išsilavinusi, laisvai kalbėjo prancūzų kalba. Deja, apie šeimą nežinoma, kad dar turėjo brolių Tomaszą ir palaidota Rasose šalia Karolinos Korwell (motinos?). Apie 1785 m. ji ištekėjo už tuomet tik besikuriančio Vilniaus miesto teatro aktorius, vėliau jo direktoriaus Dominiko Morawskio. Nuo 1796 m. kartu su vyru nuolat gyveno ir dirbo Vilniuje. Miesto teatre aktorė vaidino su pertraukomis nuo 1785 m.; du kartus buvo jo direktorė (1801 06 16 – 1805 11 08 ir 1810 12 27 – 1811 08).

Jędrzychowski Zbigniew, *Teatra Grodzieńskie 1784–1864*, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2012, p. 52–54.

Kirkor Adam Honory, „Izabella Górska“, in: *Pamiętniki umysłowe*, t. 2, Wilno: u Glücksberga, 1845, p. 25, 29.

Kossak Ewa K., *Boskie diabły*, Warszawa: Czytelnik, 1996.

Lelewel Joachim, *Listy do rodzeństwa pisane*, oddział I, t. I, Poznań: Nakład Księgarni J. K. Żupańskiego, 1878, p. 34.

Pamiętniki d-ra Józefa Franka, opracował Władysław Zahorski, Wilno, 1913, t. 2, p. 134.

Podbereski Romuald, „Pierwszy debüt P. Anny Xawery Deybel w koncercie P. Sabynej Hejnefetter w Moskwie“, (Wyjątek z listu), *Tygodnik Petersburski*, Nr. 25, 4/16 IV 1841.

Rulikowski Mieczysław, *Teatr polski na Litwie*, Wilno: wydawnictwo „Kurjera Litewskiego“, drukiem E. Nowickiego, 1907, p. 42.

Rutkowski Krzysztof, „Nagadusza“, in: *Twórczość*, [interaktyvus], Nr. 7, 1998, [žiūrėta 2012-04-25], <http://hell.pl/yola/rutkowski/nagadusza.html>.

Upiór według opowieści Byrona melodramat w 3 a. Carmouche, Jouffroy i Ch. N[odier], z francuzkiego tłómaczona przez Bonawenturę Kudlicza, Warszawa: Drukarnia Łatkiewicza, 1821.

Urbankowski Bohdan, „Xawera czyli Poeta w szponach „demonicznej Żydówki“, in: *Adam Mickiewicz. Tajemnice wiary, miłości i śmierci*, [interaktyvus], 1999, [žiūrėta 2012-04-25], http://niniwaz.cba.pl/xawera_czyli_poeta_w_szponach.htm.

Uziębło Lucjan, „Wileński nekropol muzyczny“, in: *Śpiewak*, 1933, Rok XIV, Nr.11, p. 167.

Uziębło Lucjan, „Ze wspomnień wileńskiego melomana“, in: *Śpiewak*, 1934, Rok XV, Nr. 10, p. 135.

Ф., in: *Виленский вестник*, 1895 01 24, Nr. 19.

FEMALE STAGE ARTISTS FROM VILNIUS: FORGOTTEN (WHY?) STARS OF THE 19th CENTURY

Vida Bakutyė

KEYWORDS: Vilnius, 19th century, actress, singer, theatre, music.

SUMMARY

The object of the article is the biographies of the famous 19th century actresses and singers from Vilnius, which have not been extensively studied (or have not been studied at all) – Marcianna Korwell-Morawska, Izabella Górska, Anna Ksawera Deybel, and Maria Ciechanowicz-Salvini. The creative portraits of these four women have something

in common: they were all born in Vilnius; their families were well known and respected in Lithuania; they were talented; they reached the peak of their professions; and their art was acknowledged and appreciated by world-acclaimed artists. The goal of the publication is to highlight the significance of the achievements of these Vilnius-born females who earned fame both in Lithuania and beyond its borders. The artists under analysis made a considerable contribution to musical and theatrical education and the growing democratisation and professionalisation process in the spheres of art represented by them in Lithuania. These acclaimed women contributed to the development of the city culture and promoted the name of Vilnius and Lithuania in foreign countries.

The answer to the question of why these true stars of the 19th century have been forgotten today is not treated as a separate research object in the article. As a rule, the questions of similar type accompany a number of historical research studies, but the circumstance of presenting portraits of four women of similar fate renders a certain exceptionality. In this case, certain causal aspects and the contours of the answer come to the fore by comparing the facts from the biographies analysed: the aspects of the public and social life model and of the presence of priorities (including the role of women in society) in the 19th century are one of those reasons. The gaps missing in the prominent biographies are also determined by a rather uneven research focus in respect of the general 19th century Lithuanian history of culture and the underestimated role of personality-creator in it.